

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMILJØ 2023-2032

Merknadsbehandling

Siste revisjon 30.10.2023

Andre gangs offentlig ettersyn

Innledning

Kommunedelplan for kulturmiljø lå ute på første offentlige ettersyn i perioden 10. november 2020 - 12. februar 2021. Det kom inn 21 merknader. Alle merknadene står kort referert i del 1 i dette dokumentet. Merknadene i sin helhet ligger tilgjengelige i kommunens postjournal på sak 20/05647. Noen av merknadene omtaler samme problemstilling og er av slik art at de krever en mer utførlig drøfting. Disse merknadene er besvart tematisk i del 2 i dette dokument.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
1. Merknadsbehandling del 1 – Referat og individuell behandling	3
2. Merknadsbehandling del 2 – Tematisk behandling.....	13
2.1 Strategi for bevaring	13
2.2 Kulturmiljø og friluftsopplevelser	14
2.3 Forvaltning av kulturmiljø – kommunens prosedyrer	15
2.4 Kommunens virkemidler – insentiver	16
2.5 Gjenoppretting av Byantikvarkontor	16

1. Merknadsbehandling del 1 – Referat og individuell behandling

Merknader

Merknad nr.	Avsender	Hovedpunkter	Vurdering
1 20/05647-1	Sveinulf Hegstad og Jos Kögeler	Avsendere har innspill om utvidelse av tre områder: a) Nærområdet til Kongsbakken vgs. med følgende adresser: Skolegata 12, 13, 14, 15, 24, 26, 28, 30 Bernt Lies gate 1, 3 Petersborggata 33, 35, 45 Håkon den gamles gate 10 Dette for å sikre Kongsbakkens monumentalitet i området, og sikre sammenheng med omgivelsene. b) Engenstykket med følgende geografiske avgrensing: Peder Hansens gate, Jonas Lies gate, Muségata og Trostveien. Av enkelteierdommer med høy verneverdi nevnes Petersborggata 10, 11 og 18, Rektor Qvigstadsgate 12 og 15, Jonas Lies gate 13 og 16. c) Enkelteierdommer i nærheten av de foreslåtte verneområdene: Petersborggata 19, 22 (Skarpsno), Skolegata 2, Jonas Lies gate 2,4,7 og 9 og Rektor Qvigstadsgate 19.	a) TK er enig i vurderingene som gjøres av Kongsbakken som monument i byplanen og utviklingen av området rundt. Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg ikke gir noe juridisk vern, men vil ligge til grunn for videre planarbeid. Kommunedelplan for sentrum er under revisjon og i planarbeidet her foreslås det at Kongsbakken og Kongeparken får en egen hensynssone, samt at kvartalene nord og sør for Kongsbakken får hensynssone «Trehusbyen». Dette inkluderer de nevnte adressene både i verneklasse A og B (jf. forslag til sentrumsplanen). b) Engenstykket omtales planen som «Plysjbyen» og TK er enig i vurderingene som gjøres. Dette området dekkes ikke av sentrumsplanen, men foreslås som hensynssone i kommuneplanens arealdel (KPA) som revideres i 2023. I hensynssonen inngår de nevnte eiendommene med unntak av Jonas Lies gate 13 (Prestegården) som får hensynssone i sentrumsplanen. c) TK er enige i vurderingene som gjøres. Petersborggata 19, Skolegata 2, 4, 7 og 9 foreslås med hensynssone Trehusbyen og verneklasse A og B i sentrumsplanen. Petersborggata 22 (Skarpsno) har ikke vært vurdert tidligere og omtales i

			kulturmiljøplanens nye avsnitt om landsteder. Rektor Qvigstadsgate 19 foreslås i hensynssone i KPA. Merknaden tas til delvis til følge.
2 20/05647-11	Tromsø forsvarsmuseum	a) Tromsø forsvarsmuseum ber om at forsvarsmuseet lokalitet i Solstrandvegen og arbeidet som nedlegges her for å belyse krigshistorien i Tromsø, i større grad synliggjøres i kulturmiljøplanen.	a) TK er enig i at det er viktige krigsminner i området som ble kalt «Batteri syd» under andre verdenskrig. Videre er det ikke tvil om at Tromsø forsvarsmuseum gjennom mange år med frivillig arbeid har klart å formidle historien om Tirpitz og senkingen av den utenfor Håkøya gjennom sin utstilling i bunkeren på Solstrandvegen. Krigsminnene er allerede regulert til bevaring i plan 1785, og det var vurdert at det ikke var nødvendig med en større omtale. Vi har nå endret litt på innfallsvinkelen til kulturmiljøplanen og har i forslaget et sterkere fokus på viktige kulturminner som sådan, og ikke formell vernestatus. Forsvarsmuseets arbeid fremgår nå tydeligere i introduksjonen om det frivillige kulturmiljøarbeidet og i den kulturhistoriske delen. Merknaden tas til følge.
3 20/05647-13	Edel M. Austlid og Olav Austlid	a) Merknadshaver har supplerende opplysninger om objekt «Nergård gård i Buvika ved Malangen».	a) TK takker for supplerende opplysninger og tar med dette i beskrivelsen av kulturmiljøet. Merknaden tas til følge.
4 20/05647-14	Ann Torunn Olsen	a) Merknadshaver har supplerende opplysninger om fiskeværet Skarmunken ved Ullsjorden. b) Kommunen bør vurdere verneverdig brygge ved gbnr. 132/10 c) Det etterspørres en strategi for hvordan kulturmiljøet i bygdene skal bevares i praksis.	a) TK takker for supplerende opplysninger og tar med dette i beskrivelsen av kulturmiljøet. b) TK er enig om at bryggen er verneverdig i tråd med det fylkeskommunen konkluderte med i sin vurdering i 1996. Bygningen har siden den gang forfalt og tilstanden i dag er svært dårlig. I arbeidet med ny KPA foreslås en hensynssone for kulturlandskap for hele

			Skarmunken. Målet er å opprettholde kulturlandskapets historiefortellende karakter selv om enkeltobjekter ikke avsettes spesielt til bevaring. c) Viser til tematisk drøfting i kap.2.1 nedenfor. Merknaden tas til orientering.
5 20/05647-15	Gunnar J. Onarheim Sulen	a) Merknadshaver etterspør at kommunen tar mere ansvar og kommer med en strategi for bevaring. Nevner aspekter som virkemidler, økonomi, friluftsliv, biologisk mangfold og tilgjengelighet. Det etterspørres en tydeliggjøring av hva kommunen kan bistå med mtp. bevaring av kulturmiljøer. b) Stiller spørsmål om hvordan restaurering blir gjort i praksis og etterspør veiledning.	a) Viser til tematisk drøfting i kap. 2.1 nedenfor. b) Det er samlet materiale som har blitt til en ny veileder for restaurering som er under utarbeiding, jf. handlingsplanen. Merknaden tas til orientering og følge.
6 20/05647-16	Kirsten Alvilde Isaksen og Solveig K.J. Wilhelmsen	a) Avsender ønsker ikke at objekt «Krabbeneset gård i Sandnessundet» skal være en del av planen.	a) TK har vurdert omfanget av denne kulturmiljøkategorien mht. geografisk spredning og øvrig utvalg av denne type bebyggelse. Kategorien er godt representert i planen. Bevaring av kulturmiljøer er avhengig av et godt samarbeid og dialog med eiere. TK har med grunnlag i det nevnte besluttet at objektet kan utgå. Merknaden tas til følge.
7 20/05647-17	Bjarne Jertmund Olsen	a) Påstander om gjenbruk av materiale fra Tirpitz i objekt «Uthusene på Håkøya» er feilaktig.	a) TK takker for korreksjonen. Det faglige grunnlaget viste seg å være utilstrekkelig. Uthuset i seg selv vurderes å ikke ha en særlig verneverdi og etter dialog med eiere utgår objektet. Merknaden tas til følge.
8 20/05647-18	Margareth og Gunnar Guttormsen	a) I følge avsender er påstander om buer i marka og stabbur ved objekt «Lakselv Ytre gård i Lakselv» feil.	a) TK takker for korreksjonen. Feilene rettes og beskrivelsen presiseres. Det presiseres at vi i planen ønsker at bebyggelsen ivaretas som et

			sammenhengende kulturlandskap slik gården opprinnelig var før fradelingen i 1984. Merknaden tas til følge.
9 20/05647-19	Audun Lars Berg	a) Avsender har supplerende opplysninger om opprinnelig gårdstruktur for objekt «Buvik ytre gård i Buvika ved Malangen» b) Ønsker større fokus på gjenskaping av gårdsmiljøer på de gårdene der originalbygningene har gått tapt.	a) TK takker for supplerende opplysninger. Beskrivelsen revideres på bakgrunn av dette. c) Gjenskaping av kulturmiljøer er en av flere muligheter for å bidra til vern av kulturminner. Ulike måter blir belyst i til en ny veileder for restaurering som er under utarbeiding, jf. handlingsplanen. Merknaden tas til følge.
10 20/05647-20	Tromsø kvenforening v/Helge Huru	a) Tromsø kvenforening ønsker at den kvenske kulturen og dets kulturminner løftes i planen. Følgende eksempler presenteres: -Balsfjordsteinen -Verdens første sivile skirenn vunnet av en kven -Minner og miljøer etter ishavsskipper -Minner og miljøer etter fiske i byen Tromsø	a) Dokumentasjonen av kvenske kulturminner er i tidlig fase og TK har ikke funnet tilstrekkelig informasjon iht. spesifikke bevaringsverdige kulturminner. Fagfeltet er dog under utvikling og bl.a. Perspektivet museum jobber med feltet. Ny tekst om kvenene i den kulturhistoriske delen er skrevet på grunnlag av museets arbeid. Etterhvert som kunnskapen om kvenske kulturminner blir bedre vil også dette kunne bli grundigere dekket i fremtiden når kulturmiljøplanen skal rulleres. Merknaden tas til følge.
11 20/05647-21	Kystverket	a) Kystverket legger til grunn at vernet ikke vil være til hinder for drift, tilsyn og vedlikehold av eksisterende navigasjonsinstallasjoner. Viser til unntaksbestemmelsene i Plan- og bygningsloven kapittel 20-25.	a) Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg ikke gir noe juridisk vern, men vil ligge til grunn for videre planarbeid. Bevaring av kulturmiljøer er avhengig av et godt samarbeid og dialog med eiere/forvaltere. TK legger til grunn en gjensidig forståelse for ulike hensyn som kan tas i forvaltningen selv om sikkerhet på sjøen er overordnet. Merknaden tas til orientering.
12	Maria Holmstad,	a) Avsender har supplerende opplysninger om objekt	a) Det vises til befaringsforetatt 29.01.2021. Det ble avdekket

20/05647-22	forvalter for Bjørghild Johansen	«Nygård gård i Ramfjorden». Våningshuset er ikke i god stand og bør tas ut av planen.	mange store skjevheter i konstruksjonen som ville være svært vanskelig å rette opp uten å bytte ut store deler. Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg selv ikke gir noe juridisk vern, men vil ligge til grunn for videre planarbeid. Det er dermed foreslått i KPA at våningshuset tillates erstattet med et nybygg som tilpasses det historiske miljøet. Merknaden tas til følge.
13 20/05647-23	Statens vegvesen (SVV)	a) SVV anser at inndelingen i de gule sidene kontra resten av planens innhold er forvirrende. Det er ikke konkretisert hvor store områdene rundt hvert enkelt objekt som skal inngå i framtidige hensynssoner i planverk skal være. For fergeleiene Sandnessundet og Kvalsundet bør tilførselsveg til fergetermin omfattes. b) Kapittel om kommunal saksbehandling kan være tydeligere. c) Alle fredete objekt fra Statens vegvesens landsverneplan bør trekkes fram og tilknytningen til landsverneplanen bør fremgå. d) SVV har ikke vurdert objekt Tromsøysundet fergesamband til å ha nasjonal kulturminneverdi og har ikke mulighet til å ivareta objektet som kulturminne. Det bør fastsettes en plan for hvilket vern objektet skal ha. e) I kapittel 1.3 brukes begrepet stamvegrute, navnet på vegen var riksveg 50 før det ble endret til E6.	a) TK er enig om at strukturen i den opprinnelige planen er utydelig. Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg selv ikke gir noe juridisk vern, men vil ligge til grunn for videre planarbeid. Temaplanen vil blant annet være et grunnlag for forslag til hensynssoner H570 og H550 i arealplaner. Kulturmiljøplanen slik den foreligger nå består av en temadel som omhandler kulturmiljøvern i kommunen generelt, samt en illustrativ og beskrivende del som omhandler kulturhistorien og hvordan utvalgte kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap illustrerer denne historien. De gule sidene med retningslinjer utgår. b) Kapittel om kommunal saksbehandling gjøres tydeligere. c) Revidert kulturhistorisk del vil i større grad omtale alle slags kulturminner – også de som er fredet. TK er enig i at en større vektlegging av Vegvesenets kulturminner hører hjemme i et kapittel som tar for seg samferdsel. Alle fredete objekter –

			inkludert samferdselsminner fra Statens vegvesen vil fremgå av kommunens temakart for kulturminner. d) TK beklager at fergeleiet på Tromsdalssiden ble revet. TK vurderte fergeleie å ha en stor lokal kulturmiljøverdi. e) TK takker for korreksjonen. Teksten er revidert. Merknaden tas til følge
14 20/05647- 24	Troms og Finnmark fylkeskommune, sektor-myndighet (TFFK)	a) TFFK etterspørrer handlingsdel. Etter plan- og bygningsloven § 11-2 skal det utarbeides en handlingsdel som angir hvordan planen skal følges de fire påfølgende årene eller mer. b) Omfanget av de totale registreringene er uklart. Mangler mer utfyllende metodebeskrivelse. c) Retningslinjer for bevaring bør ha en felles retningslinje som sier at de utvalgte kulturmiljøene skal ha en hensynssone c) i KPA og i reguleringsplaner. d) Det er ikke konkretisert hvor store områdene rundt hvert enkelt objekt som skal inngå i framtidige hensynssoner i planverk skal være og det er utydelig om alle objekter skal inngå i ett fremtidig vern. e) Når planen er vedtatt skal alle kulturminnene registreres i Askeladden. f) Planen kan med fordel utvides og dekke flere temaer og kulturminner. For eksempel maritime kulturminner og fartøyer, andre minoriteter utover de samiske og kvenske, statens tilstedeværelse ved kirker, kultur undervisning, sykehus, værvarslingen mfl.	a) En temaplan skal inneholde handlingsdel, så dette har blitt lagt til nå. b) TK er enig i at metode, kildegrunnlag og utvalgsriterier var tynt beskrevet. Dette er nå utdypet i en redegjørelse. c) Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg selv ikke gir noe juridisk vern, men vil ligge til grunn for videre planarbeid. Temaplanen vil blant annet være et grunnlag for forslag til hensynssoner H570 og H550 i arealplaner. De gule sidene med retningslinjer utgår dermed fra temaplanen, men det angis retningslinjer for de enkelte temaområdene i kap. 3.3 som vil være et grunnlag for retningslinjer eller bestemmelser i arealplaner. d) Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som er strategisk, illustrativ og beskrivende. Den vil ligge til grunn for videre planarbeid og eventuelle hensynssoner i arealplaner, men den konkrete avgrensingen, hvilke rammer som skal gjelde osv må vurderes i den konkrete plansituasjonen. e) Registrering i Askeladden vil være en del av oppfølgingen av planen etter vedtak, jf. handlingsdelen.

			f) TK er klar over at mange felt/temaer ikke kan sies å være tilstrekkelig dekket. Kulturmiljøfeltet er i tillegg dynamisk og interesser og behov vil endre seg over tid. Derfor vil det også være behov for å rullere denne temaplanen. Tidspunktet for rulleringen vil avhenge av kommunens prioriteringer. Merknaden tas delvis til følge.
15 20/05647- 25	Arve Kleiven og Kari Mjøhus	a) Avsender ønsker bedre beskrivende bilder av objekt «Villa Conrad Holmboes veg 25» og beskriver endringer som har blitt gjort på bygningen. b) Tiltak på bygningen dekkes allerede av PBL og ser ikke behovet for å omfattes av planen.	a) TK var på befaring 30.09.2022 og takker for opplysninger. Det ble i den forbindelse tatt flere nye bilder som brukes i dokumentet. b) Inntrykkene og informasjonen fra befaringen bekreftet at boligen er verneverdig som kulturminne. Det er viktig at dette ligger til grunn for fremtidig behandling etter plan- og bygningsloven om det dreier seg om regulering, fortettingsprosjekt eller andre mindre tiltak. Merknaden tas delvis til følge.
16 20/05647- 26	Jan Peter Eidsmo	a) Avsender uttrykker uro for at vern av objekt «Bygningsmiljø i Anna Eides veg 1-35» ikke vil være forenelig med fremtidige behov for endringer mht. boligstandard og kvalitet.	a) For bærekraftig bevaring ser TK det som svært viktig at bygninger forblir i bruk. Dette innebærer å kunne vurdere tiltak som både svarer til moderne krav og som ivaretar viktige kulturmiljøverdier. TK vektlegger godt samarbeid og dialog med eiere av verdifulle kulturmiljøer. Kommunedelplanen for kulturmiljø er en temaplan som i seg ikke gir noe juridisk vern, og skal være strategisk, illustrativ og beskrivende. Den vil allikevel ligge til grunn for videre planarbeid og eventuelle hensynsoner i Kommuneplanens arealdel (KPA). En eventuell hensynsone berører kun eksteriør og det vil fortsatt være mulig å gjøre

			nødvendige oppgraderinger i boligens interiør. Merknaden tas til orientering.
17 20/05647- 27	Tussøylaget	a) Avsender poengterer at Tussøy ikke er med i forslaget og ønsker at øya kulturmiljø blir fremhevet.	a) Planen var opprinnelig avgrenset til å dekke kulturmiljøer som ikke allerede har vern/hensynssone. Sjøarealet utenfor bebyggelsen på Tussøy hadde en hensynssone for kulturmiljø. Det har i løpet av prosessen blitt klart at denne type hensynssone (i sjø) ikke er hensiktsmessig for å ivareta kulturmiljøet på Tussøy. For Tussøy vil det dermed foreslås hensynsoner for kulturmiljø og kulturlandskap i forslag til ny KPA. I tillegg er Tussøy grundigere omtalt i den kulturhistoriske delen. Merknaden tas til følge.
18 20/05647- 12	Arvid Johansen	a) Avsender har supplerende opplysninger for objekt «Kibergneset gårder i Kvalsundet». Ønsker å fremheve båtstøene. b) Drøfter hvordan kulturminner kan være utgangspunkt for friluftsopplevelser.	a) TK takker for supplerende opplysninger. Teksten i den kulturhistoriske delen er revidert. b) Viser til tematisk drøfting i kap. 2.2 nedenfor. Merknaden tas til følge og orientering.
19 20/05647- 29	Fortidsminne- foreningen	a) Fortidsminneforeningen forslår at følgende saker og områder bør jobbes videre med: -Tromsøya utenfor den gamle bykjernen med særlig vekt på områdene mellom bygrensen av 1861 og 1915. Området er med i Riksantikvarens NB!-register over kulturmiljøer med nasjonal interesse. Savner Mursteinvillaene langs Kirkegårdsvegen og byens amtmannsgård fra 1815, Strandvegen 67. -Boligområdene i Tromsdalen som ble bebyggt før 1964.	a) TK er klar over at mange felt/temaer ikke kan sies å være tilstrekkelig dekket. Unnlåtsene skyldes manglende ressurser. Kulturmiljøfeltet er i tillegg dynamisk; interesser og behov vil endre seg over tid. Derfor vil det også være behov for å rullere denne temaplanen. Tidspunktet for rulleringen vil avhenge av kommunens prioriteringer. Innspill om tilføyelser er vurdert og følgende objekter omtales nå i planen: -Utvidelse «Boligstrøket Plysjbyen»

		-Resten av de «bynære» områdene som er beskrevet i «Hvor går Tromsø – del 1» som tar for seg utviklingen fram til 2011. -Fortet på Breiviknes fra den Kalde krigen. -Skattøra for perioden 1938-1963. -Best bevarte landstedene på øya, spesielt Heggeli/Perstova, Bekkevollvegen 11. -Samtidens kulturminner, feks. Parkgata 17-19 fra 1996. b) Mangler en kritisk gjennomgang av prosedyrer og virkemidler og forslag til optimalisering av disse. c) Etterlyser arbeid med målrettede insentiver som bidrar til bedre ivaretagelse av kulturminner. d) Alle de registrerte kulturminnene bør være med som et obsvarsel. e) Byantikvar bør gjenopprettes for å formalisere og styrke kompetansen. Kommunen eier fredete og verneite bygninger som bør følges opp.	-Bolgistrøket ved Kongsbakken -Mursteinvillaene ved Kirkegårdsvegen 12 og 14 -Amtmannsgården ved Strandvegen 67 -Trehusbyen i sentrum -Fortet på Breiviknes. Spor etter fortet er regulert til bevaring i reguleringsplan 1892 Breiviknes Fritidsboligfelt (vedtatt 31.08.2022). -Skattøra for perioden 1938-1963 -Landstedene Fredriksberg, Solhaug og Eidsvold. Når det gjelder «samtidens kulturminner» mener TK at et utvalgsriterium er alder og at utvalgte objekter bør referere til en <i>historisk</i> epoke eller hendelse. b) Viser til tematisk drøfting i kap. 2.3 nedenfor. c) Viser til tematisk drøfting i kap. 2.4 nedenfor. d) TK har i arbeidet med kulturmiljøplanen befarert store deler av kommunen, men ikke utført kulturminneregistrering som sådan. Det er først etter den mer overfladiske kartleggingen at vi har valgt ut kulturminner som vi har undersøkt nærmere og listeført i kulturmiljøplanen. Det finnes altså ikke en større bakenforliggende liste over kulturmiljøer. e) Viser til tematisk drøfting i kap. 2.5 nedenfor og handlingsplanen. Merknaden tas delvis til følge.
20 20/05647- 28	John D. Breivoll	a) Avsender har innspill om utvidelse av planen og forslår at følgende objekter bør gis vernestatus i planen: -Mellomvegen 66, 68, 70, 72, 73B	a) TK er enig med merknadshaver om at foreslåtte bygninger er bevaringsverdige og utgjør et bygningsmiljø. Plandokumentene revideres og nærmere begrunnelse

		Bygningstiljøet ved Roehaugen: -Målselvgata 5, 9/11, 13	fremgår i den kulturhistoriske delen. Et område er også foreslått med hensynssone H570 i KPA. Merknaden tas til følge.
21 20/05647- 30	Sametinget	a) Sametinget ønsker at deres rolle, samt fredninger kommer tydeligere frem. b) Den samiske tilstedeværelsen i byen Tromsø bør synliggjøres gjennom historiske foto eller foto av eksisterende bygninger med samisk historie. c) Avgrensingen av Ravdnjevaggi bør framkomme tydeligere. Det bør framgå at området har automatisk fredete kulturminner. Det bør framgå at Romsavaggi har automatisk fredete kulturminner og at det er KULA-landskap. d) Det bør være ulike retningslinjer for Romssavaggi og Ravdnjevaggi. e) Ønsker synliggjøring og informasjons- og formidlingstiltak for å beskytte sensitive kulturminner ifm. turisme.	a) Sametinget som forvaltningsinstans omtales i planbeskrivelsen. I revidert plan er også kulturminnefeltet som helhet bredere omtalt, slik at også fredede kulturminner får en naturlig plass selv om de ikke har behov for ytterligere vern. b) TK takker for innspillet og har revidert deler av den kulturhistoriske delen for å få med dette poenget. c) Teksten om Ravdnjevaggi suppleres. Avgrensingen er konkretisert i forslag til hensynssone kulturlandskap i revidert KPA. d) Innspill tas til følge i videre planarbeid i KPA. e) Viser til tematisk drøfting kap. 2.2 nedenfor. Merknaden tas til følge.

2. Merknadsbehandling del 2 – Tematisk behandling

2.1 Strategi for bevaring

Hovedpunkter i merknadene (4c, 5a, 19e)

Det fremgår av merknadene at mange har en positiv holdning til at viktige kulturminner, kulturmiljø og landskap skal tas vare på for fremtidige generasjoner. Men spørsmålene som mange stiller er hvordan dette skal gjøres i praksis. Det etterspørres

- en strategi for hvordan vi skal nå målene med bevaringen?
- hvilken rolle har kommunen i strategien?
- bør man ha en særlig strategi for bygdene/distriktene?

Vurdering

Kommunedelplan for kulturmiljø er en strategisk plan, som skal peke på konkrete handlinger for hvordan vi skal nå målet om bevaring av viktige kulturmiljø for fremtidige generasjoner. Planen som var på høring i 2020 oppfylte i liten grad dette kriteriet. Vi har nå i større grad vektlagt det strategiske arbeidet og i planen legges det opp til to hovedspor:

- a) Gjennom plan- og bygningsloven: Temaplanens kulturmiljøer videreføres i overordnet arealplanlegging (KPA) og legges dermed til grunn for reguleringsplaner. Her kan kulturmiljøene få et juridisk vern etter plan- og bygningsloven. Strategien er altså at eieren tar vare på kulturmiljøet ved å overholde bestemmelsene i planen. Til grunn for bestemmelser og retningslinjer i arealplaner ligger to prinsipper:*
 - 1. «Vern gjennom bruk» skal sikre et bærekraftig kulturmiljøvern i hele kommunen.*
 - 2. «Vekst i samspill med vern» skal sikre en bærekraftig sentrumsutvikling.*
- b) Gjennom veiledning og tilgjengeliggjøring av informasjon: Kommunen tar ansvar for å formidle historien bak kulturmiljøene spesielt, og generelt tilby og legge til rette for tilgjengelige digitale kunnskapsbanker. Det førstnevnte vil dreie seg om skilting av utvalgte kulturminner og enkel tilrettelegging rundt disse. Det siste inngår i kommunens overordnede strategi om å drive kunnskapsbasert utvikling (jf. KPS). Strategien er altså at økt kunnskap og bevissthet rundt kulturmiljø gjør at eierne og forvalterne av kulturmiljøer ønsker å ta vare på det, og vet hvordan det bør gjøres.*

Strategisk arbeid handler om ulike valg og arbeidsmetoder for å nå målet. For å oppnå målene må planens handlingsdel dermed adressere den eller de som skal utføre arbeidet. Hvem dette er i Tromsø kommune er uklart eller i beste fall spredd utover i ulike enheter. I f.eks. Oslo, Bergen og en rekke andre byer er det Byantikvaren som er den opplagte adressen for gjennomføring av strategier i en kulturmiljøplan. I 1997 vedtok formannskapet at kommunen skulle ha en fast stilling som Byantikvar. Tromsø kommune hadde i perioden 1997-2005 ansatt en Byantikvar, men da vedkommende byantikvar sa opp i 2005 ble ikke stillingen lyst ut på ny. I perioden 2008-2019 var det ansatt en rådgiver for kulturminner og bygningsvern. Denne stillingen har i lengre tid ikke vært besatt, men er delvis gjenopprettet fra 1. september 2023. Det kan altså ikke sies at kommunen har hatt kontinuitet i arbeidet med kulturmiljø eller har dette som et prioritert område. Dette gir dårligere kår for strategisk arbeid og kompetansebygging innenfor kommunens organisasjon, og kompetanseoverføring til eiere og håndverkere utenfor kommunen. Spørsmålet om kommunens rolle i kulturmiljøarbeidet skal i tråd med handlingsplanen utredes.

Når det gjelder distriktene så har det vært et viktig mål i arbeidet med kulturmiljøplanen å rette opp noe av skjevheten mellom by og land når det gjelder kunnskap, oppmerksomhet og bevissthet. Det er en kjensgjerning at kommunen sitter på detaljkunnskap om bebyggelsen i sentrum, og vi ser at planer og tiltak kan skape store debatter og avisoverskrifter, samtidig som trusler mot viktige kulturmiljøer i distriktene ofte går under radaren. I arbeidet med kulturmiljøplanen har det vært høy bevissthet rundt en mer balansert kulturmiljøforvaltning der kulturmiljøer i distriktene har like høy status og oppmerksomhet som de har i Tromsø sentrum. I den kulturhistoriske beskrivelsen Vårt landskap – vår kulturarv er hovedvekten lagt på kulturmiljø utenfor sentrum. Det finnes tilskuddsordninger som retter seg spesielt mot distriktene. Temaer og kulturmiljøer som tas opp i Kulturmiljøplanen vil alltid være et godt argument for å få tilskudd. SMIL-ordningen (Spesielle miljøtiltak i jordbruket) forvaltes av kommunen, og i søknadsbehandlingen her vil kulturmiljøplanens føringer og fokus være et viktig vurderingsgrunnlag. Videre finnes det en ordning rettet mot naust og sjøhus i regi av Forbundet Kysten.

Den konkrete oppfølgingen av strategien fremgår av handlingsplanen i planbeskrivelsen.

2.2 Kulturmiljø og friluftsopplevelser

Hovedpunkter i merknadene (5a, 18b, 21e)

- Hvordan kan kommunen i større grad tilrettelegge for utvikling av offentlig tilgjengelige tilbud som fremmer kunnskap om kulturmiljø og da særlig kystkultur?
- Hvordan kan kulturminner være utgangspunkt for friluftsopplevelser som samtidig gjør landskapet tilgjengelig og ivaretatt?
- Det må også tas hensyn til at kulturminner har ulik grad av robusthet og noen må til dels skjermes. Graden av tilrettelegging og typen formidling bør tilpasses de ulike kulturmiljøenes egenart og tålegrense for inngrep.

Vurdering

Mange av kulturmiljøene som løftes frem i den kulturhistoriske beskrivelsen kan egne seg til tilrettelegging for friluftsliv. Dette er f.eks. ruinlandskapet ved det gamle isanlegget i Røssneshamn på Ringvassøya, Ravidjevaggi på Kvaløya, deler av Stuoronjarga på fastlandet, de mange kurlandskapene på f.eks. på Sandøya, Vengsøya og Tussøya og krigsminnelandskapet på Brensholmen. I Tromsdalen har kommunen allerede igangsatt tilretteleggingstiltak som i stor grad handler om å formidle samisk historie. Dette er i tråd med Forvaltningsplan for friluftsliv i Tromsdalen (2020) og utføres av Park, idrett og friluftsenheten i samarbeid med bl.a. Sametinget. I videre arbeid med liknende forvaltningsplaner vil kulturmiljøplanen bidra inn slik at man oppnår effekten med å forene friluftsopplevelser med formidling av kulturhistorie, jf. strategien for kulturmiljø. Et annet eksempel på tilrettelegging er Kaldslettstien og restaureringen av Fjortofthytta. Dette var et primært et samarbeid mellom Ishavskysten friluftsråd, enhet for park, idrett og friluftsliv og grunneieren.

Mange interesseorganisasjoner driver med friluftsliv, og friluftsliv fremmes som både viktig kultur her i landet og viktig for folkehelse. Det er mange muligheter for godt samarbeid mellom friluftslivsorganisasjoner og kulturmiljøorganisasjoner, og kulturmiljøplanen peker på flere muligheter. Kommuneplanens arealdel foreslår flere områder som viktige kurlandskap og retningslinjene for disse hensynssonene skal ikke være i veien for denne typen utvikling. Samtidig viser det seg at stor grad av tilrettelegging er så effektivt at områdene tiltrekker store menneskemengder. Dette sliter på både natur og kulturmiljø. I vurderingen av mulige nye tilrettelagte områder bør kulturmiljøenes robusthet analyseres og en eventuell tilrettelegging skaleres etter konklusjonene her.

2.3 Forvaltning av kulturmiljø – kommunens prosedyrer

Hovedpunkter i merknadene (19 b)

- En kulturminneplan har begrenset nytte hvis det ikke er vilje og handlekraft til å iverksette og håndheve bestemmelsene i eksisterende planer. Hvis kommunen nå vedtar en ny plan og ønsker å sikre «forutsigbar, helhetlig og sammenhengende forvaltning av vår kulturarv og uerstattelige verdier», da må kulturmiljøplanen inneholde en kritisk gjennomgang av prosedyrer og virkemidler og forslag til optimalisering av disse.

Vurdering

Det påpekes manglende prosedyrer og oppfølging i saker som berører kulturmiljø. Det er litt uklart hva dette konkret henspiller på, så det følgende er mer generelle betraktninger rundt kommunens håndtering av kulturmiljø saker.

Det er en del utfordringer når det gjelder håndtering av kulturmiljø saker i kommunen, og dette knytter seg i hovedsak til to forhold: Det ene er manglende juridisk vern og andre er faglig og rutinemessig behandling av sakene.

Mange bygninger og områder er «avsatt» som bevaringsverdig bygning eller bygningsmiljø i kommunedelplaner. I nyere planverk på kommuneplannivå tilsvarer dette hensynsoner med retningslinjer. Dette sikrer ikke kulturmiljø mot riving eller andre tiltak med mindre kommunen nedlegger «midlertidig forbud mot tiltak» i tråd med plan- og bygningsloven §13-1. Da har kommunen fire år på seg til å regulere bygningen eller området til bevaring etter pbl. kapittel 12, og dermed sikre vernet juridisk. Kommunen tar sjelden dette verktøyet i bruk siden det da vil kreve at kommunen selv bekoster reguleringen. Et annet juridisk aspekt ved vern er at mange reguleringsplaner i sentrum er gamle og inneholder formuleringer som faktisk ikke forbyr riving eller omfattende ombygging, men at slikt kan godkjennes av «byggningsrådet». Det er altså en rekke bevaringsverdige bygninger og miljøer der planverket påpeker at dette bør tas vare på, men - når det blir satt på spissen – ikke har et juridisk bindende vern. Rivingen av Vestregata 32 er ett eksempel. Mye er bevart i Tromsø i dag fordi eierne forstår ønsket om bevaring og tar ansvar for det på eget initiativ, eller de er ikke klar over planverkets juridiske begrensinger. Løsningen på dette problemet er at kommunen bruker muligheten for detaljregulering eller områderegulering etter pbl. § 12-2. Eksempler på dette er detaljreguleringsplan 1830 Bevaring av Fredriksberg og områdeplan 1846 for Nordbyen.

Behandling av kulturmiljø saker krever fagkompetanse både når det gjelder byggesaker og plansaker. Det er ikke tilstrekkelig å overlate vurderingene til ansvarlig søker og forslagsstiller. Internt i kommunen blir det opp til byggesaksenheten og planenheten å oppsøke nødvendig fagkompetanse. På seksjonsnivå skal det sørges for at fagmiljøet er tilstrekkelig bredt og dekker de viktigste fagtemaene inne for plan- og byggesaksbehandling. I dag er fagtemaet dekket på seksjonen, men på en slik måte at den er personavhengig. Kommunen har hverken en rollebeskrivelse eller rutinebeskrivelse for behandlingen av dette fagfeltet. Dette kan resultere i forskjellsbehandling og feilvurderinger. Det medfører også at opparbeidede erfaringer, utvikling av fagfeltet og utvikling av strategier, som vil kunne motvirke vilkårlig saksbehandling og mulig dårlig resultat for kulturmiljøene, ikke blir ivare tatt og videreført på en systematisk måte.

2.4 Kommunens virkemidler – insentiver

Hovedpunkter i merknadene (19 c)

- I planprogrammet er fritak for eiendomsskatt for eiendommer som er fredet eller avsatt til bevaring nevnt som et insentiv for bevaring. Dette er ikke nødvendigvis det mest målrettede insentiv. Det bør undersøkes bedre insentiver.

Vurdering

I planprogrammet fra 2016 ble Fritak for eiendomsskatt fremhevet som et tiltak som kunne bidra til bedre ivaretagelse av bevaringsverdig bebyggelse. Eiendomsskatteloven åpner for dette og Riksantikvaren oppmuntret til dette i brev til kommunene i 2010. Riksantikvaren understreker at eiendommer som kommunen har regulert til bevaring bør omfattes av fritaket, og fremholder at eiere av fredede og verneverdige bygninger årlig legger ned et krevende arbeid i vedlikehold av vår felles kulturarv. Spørsmålet ble behandlet i formannskapet i desember 2017 i og med behandling av fritak etter eiendomsskatteloven 7b som sier at kommunen kan frita «bygning som har historisk verdi» fra eiendomsskatt. Etter loven er det opp til kommunene å definere hvordan dette skal praktiseres, men det er viktig at likhetsprinsippet fremheves. Det bør altså være ganske entydige kriterier som ligger til grunn for unntaket, og mindre grad av skjønnsmessige vurderinger. I kommunens egen konklusjon heter det at «Det finnes ingen entydig avgrensing av hvilke bygninger som faller inn under lovens ordlyd om «historisk verdi». Hvilke eiendommer som har historisk verdi, må derfor avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering og kommunen er ikke bundet av andre instansers vurdering. [...] En naturlig inndeling vil være at bygninger som er fredet blir fritatt [...]. Dette er også i tråd med den praksis som er fulgt i Harstad og Bodø kommune.»

Noe som ikke fremgår av saksfremlegget er hva en mer inkluderende avgrensing av hva som legges i «historisk verdifulle bygninger» ville medført av tapte inntekter for kommunen. Det er heller ikke diskutert hvilken konkret virkning et slikt fritak har – bortsett fra at eieren betaler mindre skatt. Vil det lede til bedre vedlikehold? Det er det jo ingen garantier for siden skattefritak ikke har vilkår knyttet til hva de sparte pengene skal brukes til. Tilskuddsordninger fungerer på en helt annen måte: tilskuddene blir utbetalt etterskuddsvis hvis vilkårene i tildelingen er oppfylt. Dette gir helt andre muligheter til å styre offentlige midler til gjennomføring av konkrete kulturmiljøprosjekter. Fritak fra eiendomsskatt er dermed ikke inkludert i det videre arbeidet med kulturmiljøplanen.

2.5 Gjenoppretting av Byantikvarkontor

Hovedpunkter i merknadene (19 e)

- Det er av stor betydning at kompetansen formaliseres og styrkes. Foreslår gjenoppretting av byantikvarkontor.

Vurdering

Kommunen har forpliktelser og ansvar som planmyndighet til å følge opp plan- og bygningslovens formål som blant annet er å «gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser»¹. Kommunens planvedtak, der vern av kulturmiljø inngår, gjør at kommunen er kulturmiljømyndighet etter plan- og bygningsloven. Fylkeskommunene, Sametinget og Riksantikvaren (fagdirektorat i Klima- og miljødepartementet) er kulturmiljømyndighet etter kulturminneloven. Mens kulturminneloven er en sektorlov er plan- og bygningsloven sektorovergripende og skal være en felles arena der ulike samfunnshensyn drøftes og vektas. Kommunen har altså forpliktelser når det gjelder vern av

¹ PBL §1-1

kulturmiljø, men rollen som kulturmiljømyndighet etter plan- og bygningsloven krever stor grad av balanse mellom mange samfunnshensyn.

Kulturmiljøforvaltning i kommunene er organisert på mange ulike måter. Store byer som Trondheim, Bergen og Oslo har byantikvarenheter med flere ansatte, mens byer som Fredrikstad, Haugesund og Kristiansand har én ansatt. Antall ansatte, plassering og mandat i kommuneorganisasjonen speiler rollen de ulike byantikvarene har. Felles er at de alle er rådgivere for innbyggere og kommunens egne enheter, i størst grad plan- og byggesaksenheter. De fleste stedene benytter stillingsbenevnelsen «byantikvar», mens noen kaller det «kommuneantikvar», «kulturminnerådgiver» eller «kulturvernkontor». Tromsø kommune hadde i perioden 1997-2005 byantikvar som følge av formannskapetets vedtak om at kommunen skulle ha en fast stilling som Byantikvar. Da vedkommende byantikvar sa opp i 2005 ble ikke stillingen lyst ut på ny. I perioden 2008-2019 var det ansatt en rådgiver for kulturminner og bygningsvern under Byplanenheten på seksjon for Byutvikling. Denne stillingen ble delvis gjenopprettet 1. september 2023. Med unntak av Tromsø er det ingen byer nord for Levanger som har byantikvar eller tilsvarende.

I 2014 opprettet Riksantikvaren en to-årig prøveordning med tilskudd til etablering av byantikvarstillinger i bykommuner med områder av nasjonal interesse (NB-områder).² Elleve bykommuner deltok og fikk støtte til halvparten av en byantikvarstilling i sin kommune. Ordningen ble evaluert blant annet på grunnlag av spørreundersøkelser i deltakerkommunene. Oppsummert gis det tre anbefalinger til kommunene³: For det første bør kulturminnefaglig ansvar styrkes og ikke bygges ned. «Styrking av byantikvaren vil kunne gi kommunene et større rom for å realisere sin rolle som samfunnsutvikler som er til nytte og stor verdi for kommunens innbyggere og tilreisende.» For det andre er det viktig å tydeliggjøre byantikvarens stillingsbeskrivelse og mandat. Noen steder arbeider byantikvaren relativt fritt, andre steder er hen bundet opp til saksbehandling innenfor plan- og bygningsenheten. Noen steder er stillingen lagt nær stab, andre steder langt ned i organisasjonen. Noen byantikvarer opplever stor frihet rundt egne ytringer og vurderinger, andre legges i et mer hierarkisk ledeselsregime der ytringsrommet er kontrollert. For det tredje har antikvarordningen i dag et byfokus. Det bør vurderes om det heller skal være en kommuneantikvar for også å ivareta kulturmiljø i distriktene.

Evalueringen påpeker flere forhold som er verdt å ta med seg i en videre vurdering av en byantikvar i Tromsø. Erfaringene fra forrige gang kommunen hadde byantikvar i 1997-2005 understreker viktigheten av en tydelig beskrivelse av denne rollen. Det er kanskje heller ikke spørsmålet om kommunen skal ha en «kulturmiljørådgiver» eller «byantikvar» som kommer først, men heller hvilken rolle kommunen vil innta når det gjelder kulturmiljø. Om kommunen vil være passiv eller aktiv, forvaltningsmyndighet eller prosjektorientert, legge til rette for debatter eller jobbe tett i utviklingssaker. Dette skal utredes nærmere, jf. Handlingsplanen.

² Ingen kommuner i Nordland, Troms eller Finnmark deltok.

³ Byantikvarstillinger i kommunene. Evaluering av prøveordning 2014-2016 (Oxford Research/Riksantikvaren 2019), s. 8